

Petróczi Éva

Kívül a barokk kánonon, belül a hétköznapokon – a tizenhetedik századi magyar puritán költészet

Az egyház- és irodalomtörténet kutatói számára – tisztelet a kivételeknek! – a hazai puritán poézis egy írásjellel, egy hangsúllyal sem jelent többet az alkalmi költészet, az **applied poetry** egy különlegesen gyöngé, minden eredetiséget nélkülöző műfajánál. Ez a tiszta költészettel, a **poesia pura**-val nem, vagy alig rokonítható, s felmérhetetlenül távol esik nem is annyira Anglia, mint Új-Anglia gazdag puritán költői világától.

Aki azonban nem siklik el a hazai hitmélyítő- vagy éppen életvezetési könyvek és hitvita szövegek, peregrinustárs-dicsérő versezetek, esetleg éppen a halotti orációk versbetétei fölött, az valódi költészeti kincseket is találhat, igaz, csak abban az esetben, ha egy aranyosó türelmével és kitartásával lát munkához. Tekintettel arra, hogy a Magyarországon és Erdélyben született puritán lírai opuszok szakirodalma kevés tanulmány kivételével csak a Régi Magyar Költők Tára 17. századi köteteinek Varga Imre jóvoltából alapos, de inkább tényszerű, mintsem poétikai jellegű, s végképp nem szövegelemző típusú végjegyzeteire szorítkozik, kénytelen voltam az angolszász – főleg Amerikát, de olykor az angliai vallásos versszerzőket is érintő szakirodalom legjobbjai közül néhányra támaszkodni. Az ő terminus technikusaikat kellett bizonyos hazai művekre alkalmaznom, természetesen lényegre törő magyar fordításban. Olyan alapműveket, mint a Peter White szerkesztésében megjelent *Puritan Poets and Poetics*, vagy Jeffrey A. Hammond két alapvető műve, a *Sinful Self, Saintly Self, The Puritan Experience of Poetry*, illetve a *The American Puritan Elegy* és további elméleti művek.

E vizsgálódások végkövetkeztetése azonban egyáltalán nem mutatja vesztesnek kétségkívül zömében a korabeli barokk „kánonon kívül” daloló lelkész-poétáinkat. Pontosan azért, mert teljesen hiányzott belőlük a „céhen belüli” versírók görcsös megfelelési kényszere, versengési vágya, s így a maguk természetességében, olykor egyenesen darabosságában nemegyszer számos

szempontból többet kínálnak nekünk, mint angolul verselő céhbeli társaik. Amiben már első pillantásra túlszárnyalják őket, az a *couleur locale*, a helyszínteremtés színei és ízei, vagy éppen a humor. Gondoljunk csak – most csupán egy szerzőt említve – Nógrádi Mátyás sokdimenziójú Debrecen- és Bihar ábrázolásaira, vagy éppen a peregrináció témáját hol komolyan, hol iróniával körbejáró verseire...

Tény és való, hogy Új-Anglia költőasszonya, Anne Bradstreet poézise (vagy éppen Edward Tayloré!) a világlíra szerves része, s hogy mindketten sokkal mélyebb költészettani ismeretekkel rendelkeztek, mint magyar versszerző társaik. Mégis elévülhetetlen érdemeik vannak, hiszen hazai pamfletirodalom, vagy éppen korai újságok híján egyedül általuk, nekik köszönhetően érezhetjük úgy, legalábbis legihletettebb soraikat olvasva, hogy a 17. századi hazai puritanizmus nem a távoli teóriák és zárványok világa számunkra, hanem olyan, sok elemből, sok apró mozzanattól összeálló eleven *valóság*, amelynek mi is szellemi örökösei és továbbvivői lehetünk.

A tizenhetedik századi magyar puritán költészet nem-valódi poézisként kezelésének okairól, noha e valóban gyakran paratextus-szerű és színvonalú műveket nem ismerik (néhány ilyen vers egy-egy részletének angolra fordítását jómagam is megkíséreltem ugyan, egy-egy külföldi előadásom-pukációm során, ám ezek csak cseppek a tengerben!) közvetve bár, de sokat megtudhatunk a téma angolszász szakirodalmából. Idézzünk előljáróban Gerhardus van der Leeuw *A szent és a profán szépség, A szentség a művészetben* című könyvéből: „Bárki, aki a vallás és a művészetek viszonyáról ír, kétféle emberrel (ovasóval!) találkozhat: különböző felekezetekhez tartozó keresztyénekkal és művészetbarátokkal. Vannak keresztyének, akik értékelik a művészetet, mi több, szeretik, de ugyanakkor (mégis) *meggyőzőési eszközeik* szolgálatába szeretnék állítani; csakis akkor engedik be az életükbe, ha már *megszentelték*. Annyira megszokták már a térdeplést (protestánsok esetében ez természetesen szimbolikusan értendő!) hogy végül elfelejtene felállni. Vannak művészetbarátok (fogyasztók, ingyencek!), akik a *conscecratio*-ra úgy tekintenek, mint a bálványimádás legrosszabb fajtájára. Számukra [a l’art pour

l'art hívei számára! P. É.] nem létezik magasztosabb, mint a szépség... Ők büszkén és egyenesen, térdeplésre képtelenül állnak, s elfelejtik, hogyan kell leülni. Ezzel szemben ott vannak a keresztyének, akik számára a szép és a szent közötti összefüggés kérdése kimerül azokban a morális és pedagógiai elvárásokban, amelyek egy művészeti alkotás *szükségszerű* lényegét képezik.”¹

Huszonegyedik századi gyakorló költőként (is), veszttemre, sok pályatársammal együtt sokszor megélem e 2006-ban megfogalmazott gondolatokból következő gyakorlati nehézségeket. Egyfajta, folyamatos és szívós *kettős kiteszittatást*, a hívő és az ateista kritikusok részéről egyaránt. Profánul, de érzékletesen fogalmazva: mi, akik párhuzamosan írunk istenes és világias vereseket, vagyunk a mai magyar (és, úgy vélem, egyszersmind a világirodalmi!) kánon kétfelől bírált és kétfelől kirekesztett *sapkás nyulai*. Legalábbis, a hangadó, kánon farigcsáló kritikusok szemében.

Leeuwen józan, tisztán látó, realista szavai után idézzünk másodikként egy legalább egy generációval korábbi, a témában mára klasszikusnak számító szerzőt, Von Ogden Vogt-ot: „Egy olyan lelki mozgalom, amely nem tudja a művészetekben kifejezni magát, nem számíthat vezető szerepre, vagy túlélésre. Egy korszak (vagy annak embere), aki nem képes bármilyen ön-képviselőre, vagy egységes gondolkodásra és érzésvilág-kialakításra, amelyben megtalálja a saját művészeti kifejezésmódját, eltűnik.”²

S még egy el- és kihagyhatatlan idézet a téma első számú szakértőjétől, Perry Millertől: „Semmi más nem tükrözi hívebben az idők [t. i. a tizenhetedik század] szavát, mint a költészetéről vallott nézeteik... A reneszánsz továbbvivői és a metafizikusok úgy termékenyítették meg a puritánok költészetét, mint egy olyan tudományos és erkölcsfilozófiai örökség, amely az emberek által elérhető legmagasabb régiókat célozza meg; s mindennek hitében a puszta verselésre úgy tekintettek, mint a pihenés óráinak puszta eltöltésére.”³ Magyarán: ha már a

¹ Gerhardus van der LEEUWEN, *Sacred and Profane Beauty: The Holy in Art*, (Oxford: OUP, 2006), 11–12.

² Von Ogden VOGT, *Art and Religion*, (New Haven–London: Yale University Press–OUP, 1921), 9.

³ Miller szavait idézi: Mason J. LOWANCE Jr., „Religion in Puritan Poetry: The Doctrine of Accommodation”, in Peter WHITE, ed., *Puritan Poets and Poetics: Seventeenth Century Poetry*

metafizikusok is említésre kerültek a fentiekben: egy makulátlan puritán legfeljebb John Donne istenes verseit fogadhatta el, szerelmes szonettjeit idegenkedéssel lapozgatta – vagy félrehajította!

A puritán költészet, azaz inkább a hozzá kapcsolódó elméleti művek felvillantása után idézzünk most egy korabeli érintettet, egy amerikai teológus dinasztia több mint négyszáz művet „összegrafománkodó” sarjának, a hol rokon-, hol ellenszenves Cotton Mathernek a szavait. A most következő citátum, a szerző minden rigorozitása ellenére ezúttal valamelyes megengedést, elfogadást mutat, jelezve azonban, hogy a poézis csak másodrendű műfaj lehet a prózai hitmélyítő, hitépítő könyvek, a keresztyéni életre vezérlő conduct book-ok mögött: „Fájdalmasabb (megerőltetőbb!) tanulmányaid közepette adj magadnak verses pihenőket ... de ... a költészet inkább a mártás, mint maga az étek legyen számodra.... Tartózkodj a mértéktelen és mohó költészet-habzsolástól... s ne hagyj, hogy Kirké pohara megmérgezzen téged. De különösen is őrizd meg lelked tisztaságát azoktól a veszélyektől, amelyek az azon múzsákkal való társalkodásban rejlenek, akik nem különbek a szaj⁴háknál.” Cotton Mather, a híres-neves bostoni latin iskola eminens neveltje itt, ebben a költészetelmélettel is foglalkozó művében sem tagadta meg magát. Szinte mániákus klasszika filológusként még szegény Kirkét⁵ is előrángatta, az ő-szajhák egyik iskolapéldájaként.⁶

Tekintettel arra, hogy a jelen konferencia fő témája a magyarországi barokk irodalom, illő, hogy most egy olyan, nagyon szokatlan hazai puritán mű rövid bemutatására térjünk át, amely olyannyira szintiszta barokk alkotás, mint berendezését tekintve a nyírbátori minorita templom, amely egy meghatározóan református környezetben, a Báthoriak temetkezési helyétől, a nyírbátori

---

and Poetics in Theory and Practice, (University Park and London: The Pennsylvania State University Press, 1985), 33.

⁴ Cotton MATHER, *Manductio ad Ministerium*, (Harvard: 1726), 34.

⁵ Kirké istennő alakjának újramesélésére, s részben rehabilitálására vállalkozott 2008-ban Medeline MILLER, a klasszika-filológusból lett amerikai regényíró. Műve magyarul 2019-ben jelent meg, FREI-KOVÁCS Judit fordításában, a General Press Kiadónál.

⁶ Matherről hosszabban: PETRŐCZI Éva, „Erzsébet az ő szent visszavonultságában: Női hitéleti és sorsdokumentumok a kora újkori Debrecenben és Bostonban”, in PETRŐCZI Éva, „...mi lelkünknek éltető abra”: *Tanulmányok a magyar és angolszász vallásos irodalomról*, (Budapest: Fekete Sas Kiadó–KRE Puritanizmuskutató Intézet, 2008), 43–63.

református templomtól néhány percnyi sétára – maga a megtestesült barokk, oltárképeivel és szobraival, különösen a felvidéki szobrászattal rokonítható Passiójával.⁷

A színbarokk magyar puritán eposz és egyben gyászvers, amelynek címét ideje elárulnunk, Pápai Borsáti Ferenc műve. A szerzőről csak annyit tudunk, hogy 1656-ban a nagyváradai gimnázium poétikai osztályában volt segédtanár, s tanítványaival verses iskoladrámákat adott elő. Egyetlen fennmarad műve ez a Rákóczi Zsigmondot magasztaló vers, amelyet latinul is, magyarul is megírt. E két szöveg címe: *Metamorphosis Sigismundi Rakoci*, illetve *Változása a néhai..Rákóci Zsigmondnak...azaz az ő...életének és boldogul e világból való kimúlásának leírása*.⁸ A mű első igazán hivatott elemzője Németh S. Katalin volt, *Borsáti Ferenc Metamorphosisa* című, máig mérvadó dolgozatával.⁹

Jómagam e hosszabb Rákóczi Zsigmond-sírató, amely formáját tekintve *minden-csak-nem-puritánus* eposz elemzése során, amely a magyar puritanizmus egyik „pillér-embere” halálának valós körülményeit, hátterét a teatralitás kedvéért egyenesen a sutba vágta, a szerző minden kétséget kizáróan valódi és mélységes gyásza ellenére. Az előadhatóság, az eljátszhatóság kedvéért és érdekében a szöveg mindvégig egyfajta szent és profán, puritánus és pogány keverék benyomását kelti a mai olvasóban, de valószínű, hogy már a korabeli közönségben is. Lássuk ezt a néhány, nyilvánvaló protestantizmusa ellenére szentkép-szerű, még hozzá Árpádházi szentek alakját, ikonográfiáját felidéző néhány sort. Ez a rövid részlet tizenhetedik századi helyesírással is közérthető, így átírására ezúttal nincs szükség:

⁷ A nyírbátori minorita templomról, egy meghatározóan református település „katolikus szigetéről”, lásd: ENTZ Géza és SZALONTAI Barnabás, *Nyírbátor*, (Budapest: Corvina Kiadó, 1982), 15–23.

⁸ PÁPAI BORSÁTI Ferenc, „Változása az néhai tekintetes és nagyságos boldog emlékezetű Rakoci Sigmondnak, Nagyvárad, 1656”, in VARGA Imre kiad., *A két Rákóczi György korának költészete (1630–1660)*, Régi magyar költők tára XVII. század 9 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 366–375, 688–697.

⁹ NÉMETH S. Katalin, „Borsáti Ferenc Metamorphosisa: A protestáns barokk kérdéséhez”, *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 10–11 (1971): 125–131.

Mennyei szerelem azonban kézjárt
Meg-vonyá, s' sebhete Sigmondnak a' szivét,
Kinek piros vére fogá kert zöld füvét,
Ezzel is nevelé kertnek ékességét.
Oh! Mely csudálatos iffiunak véréből
Szép rosa fa neve nagy hirtelenségből.
Borsony színnel telljes rosák ez tőkéből,
Tündöklenek miként
Rubint a gyűrüből.”¹⁰

Ebből a nagy hévvel *árpádháziasított*, virág-szimbolikával is jócskán teleszórt halál-jelenetből mégiscsak visszavisz bennünket a 17. századi sárospataki Rákóczi-udvarba az eposz egészének *élő botanikus kert* jellege, amely arra emlékeztet, hogy Zsigmond éppen a puritán eszméket támogató, s ugyanakkor botanikusnak, kertépítőnek, főrangú „füvesasszonynak” is jelentős Lorántffy Zsuzsanna dédelgetett kisebbik fia volt.”¹¹

Ami ezek után a már a barokk(os) bőségtől nagyon távoli, szükségszerűen, egy-egy véletlen nyelvi bravúrt kivéve jóval kopárabb magyar puritán költészetet illeti, arra maximálisan érvényes Jeffrey Hammond alapmű, a *Bűnös én, megmentett én – A költészet mint puritán tapasztalat* úgyszólván minden sora.¹² Egy nagyon jellegzetes, Hammond-alkotta kulcsszó, a sokból: „salvific experience” – „megváltási tapasztalat”.¹³ Nagyon tömör szókapcsolat ez, s benne van a puritán szellemiségű irodalmi művek egyik lényege: e tapasztalatok szüntelen megosztásának igénye, sőt, egyfajta megváltási receptgyűjtemény felkínálásnak, másokkal való megosztásának szándéka.

S van itt egy számunkra, magyarok számára el nem hanyagolható, nagyon fájdalmas mondata is: „Mint a reneszánsz örököseit, a puritánokat nem

¹⁰ PÁPAI BORSÁTI Ferenc, „Változása...” 367.

¹¹ Erről a szülő-gyermek kapcsolatról: SZABÓ András Péter, „II. Rákóczi György és Rákóczi Zsigmond”, *Sic itur ad astra* 13 (2002): 1. sz., 65–101.

¹² Jeffrey A. HAMMOND, *Sinful Self, Saintly Self: The Puritan Experience of Poetry*, (Athens and London: The University of Georgia Press, 1993.)

¹³ Uo., 3.

kellett a költészet hatalmára emlékeztetni.”¹⁴ És ez a kijelentés szembesít bennünket egy olyan hátránnyal, amellyel a tizenhetedik, vagy akár már korábbi magyar vallásos költészet művelőinek, zömében papi személyeknek nehéz, vagy inkább szinte lehetetlen volt megbirkózni. Nézzünk például egy viszonylag korai protestáns versfordítót, Prágai Andrást, aki a mára már jóformán agyontárgyalt *Sebes agynak késő sisak*-ban, ebben a történelmi verspanorámában, egykori heidelbergi diákként, mitológiai ismereteit is meg tudta csillogtatni, a reformációhoz köthető történelmi nagyságokat jellemezve.¹⁵ A hősi eposz hosszúságú, erejéből csak olykor-olykor, éppen túldíszítettsége miatt vesztő vers-átdolgozáson érződik a magyar történelmi énekek hatása, örök, s fülünknek és elménknek otthonos parlandója. Az angol, a francia és az olasz reneszánsz líra hatása, például a Sidney testvérek Wilton kastélyában működő költői körének kifinomultsága, azaz Kálvin és Castiglione *egyidejű* hatása azonban természetesen hiányzik az átdolgozásból.¹⁶

Prágai magyarul tehát így jellemezte Albertust, Frízföld németországi részének hercegét, aki egyben a Wallenstein grófja titulust birtokolta:

Ama jó szerencsés
 Régi Policrates
 Koczkájával én jadzom
 Mert az győzödelem
 Nem távozik tülem,
 Valahol hadakozom,
 Nincz oly okos eszes,
 Bár legyen Ulises,

---

¹⁴ Uo., 9.

¹⁵ FAZEKAS Sándor, „Politikai koncepció és sztoikus értékrend: A Sebes agynak késő sisak, forrásának variánsai”, 2005, hozzáférés: 2020.07.30, http://iti.mta.hu/Gyula/Fazekas_uj.doc

¹⁶ A francia Pléiade rangjához közeli alkotókörrel, s a Sidneyk „europээр” protestantizmusáról PETRŐCZI Éva, „From the Gown of Calvin and Castiglione: Sir Philip Sidney’s Version of Psalm 42.” in Éva PETRŐCZI, *Puritans and Puritanicals*, Studia Humanitatis 13 (Budapest: Balassi Kiadó, 2005), 21–31.

Tövíből ki fordítom.”¹⁷

Tekintettel arra, hogy az utóbbi évtizedekben számtalan magyar puritán elégiát, s – derűsebb műfajként – pályatársi-baráti opusz-köszöntőt és peregrinációs verset elemeztem, most egy kevésbé ismert költeményt szeretnék bemutatni, az 1643-ban Körösladányban született, s az egyértelműen puritán szellemiségű váradi iskolában tanult Nadányi János tollából. (Aki őse, elődje a két világháború között főleg szerelmes költeményeivel nagy sikereket arató poéta-levéltárosnak, a Nagyváradon és Berettyóújfaluban élt Nadányi Zoltánnak.)

Váradi tanulóéveit követően ez a tizenhetedik századi költő-ösatya, Nadányi János, svájci, angliai, franciaországi és elsősorban hollandiai – köztük éppen franekeri – studiumaihoz II. Rákóczi György által 1659 őszén hűtlenség, Barsai fejedelemhez való átpártolás miatt később kivégeztetett apjától szokatlan, nagyon bölcs és szép útravalót kapott, amely híjával volt minden kritikátlanul túlhajtott nemzeti gőgnek és fölénynek. Ebben a parainesisben az apa a „moderata hilaritas”, a „mérsékelt derű” elsajátítására inti fiát, a hagyományos magyar komorság és szűkszavú zárkózottság helyett, amely, ha itthon nem is, külföldön gyakran úrrá lett ifjainkon.¹⁸

A váradi és a franekeri puritán mentalitás fegyverzetében az igaztalanul elítélt mártír-apa fia jóval később, már megbecsült nagyenyedi tanár korában szokatlanul élénk, életteli, a hagyományos kálvinista „varjú”-nak csúfolt stílustól nagyon különböző versben foglalta össze az addigra már jócskán előretörő magyarországi protestánsüldözést, s benne Komáromi Csipkés György elévülhetetlen hit- és tanvédelmi érdemeit.¹⁹

---

¹⁷ PRÁGAI András, „Sebes agynak késő sisak”, in KOMLOVSZKI Tibor és STOLL Béla kiad., *Bethlen Gábor korának költészete*, Régi magyar költők tára XVII. század 8 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976), 55–56.

¹⁸ NADÁNYI Mihály, „Intő utasítás akadémiákra induló ifjú Nadányi János számára”, kiad. GÉRESI Kálmán, *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező* 9 (1878): 484–489.

¹⁹ Nyomtatott kiadása, verses mellékletként: Komáromi Csipkés György *Pápastaság újsága*, Kolozsvár 1671. (RMK I. 1115)

Igaz, mint a korabeli vallásos költészet csaknem minden darabja, ez a verses laudáció is legfeljebb az alkalmi költészet (legjobb esetben a poétai iparművészet!) kategóriájába sorolható be, a kötelező tiszteletkörökön és fordulatokon azonban ezúttal valósággal átizzik a Komáromi Csipkés György iránti szeretet és megbecsülés. A korszak megszámlálhatatlan athleta Christi-portréja közül vitán felül ez a legsikerültebb, legszemélyesebb hangú, s érvelése nem nélkülözi a drámaiságot sem.

NADÁNYI JÁNOS

Midőn nevezetes szomszéd országokban
Félelem, s üldözés látszik a vallásban:
Hogy mely része nem volt török igájában,
Teljességgel légyen pápa hatalmában.

És hogy erő nincsen ennek végzésére,
Láttassék más félnek titkos mestersége,
Mellyel hogy praktikált, jeles híre neve,
S méltóságos szava, szarvát emelhesse.

Lassan, lassan mégyen, minémű szokása
Hétfejű sárkánynak, s álnok indulatja:
Nem üldöz, hanem küld álnok praktikája
Keresztyént országból, s csendes mészárlása.

Fegyverrel és haddal, mintha nem fegyverrel
Űzetik igazság, s minden nép nyelvével
Gonosz imádtatik, halálos színével
Melynek mennyei könyv, s nem teljes nevével.

Akkor az Istennek Isten szerént való

Hatalmas erejét, apostolt követő
 Renden, Komáromi Csipkés György mozdító:
 Mint Krisztus kezdette, s terjesztette, metsző.

Ugyanis Krisztusnak fegyverrel országa
 Krisztus által soha nem terjedt hatalma,
 De tűrés és kiki igaz tanítása
 Lett ok, hogy mehessünk elő a vallásba.

És noha haragos, képmutató állat
 Leginkább régiség, kívül melyet tartat:
 Ímé mindazáltal hogy ő régi utat
 Nem követ ez könyvben, ki-ki feltalálhat.

Azért mind égiek, mind pedig földiek,
 Új viadalt magok közt igen kevernek:
 Komáromi György kell csak mindenikének,
 Kedvelvén mivoltát jeles elméjének.

Istennek pártosit isteni beszéddel,
 S régi históriák igaz értelmével,
 Meggyőzni, ne légyen ellenségnek mivel
 Magát mentetetni, de éljen étellel.

Isten, te szolgálodat aki erre híttad,
 S minden nap erődet benne kimutattad,
 Továbbra is ily jó végre éltét tartsad,
 Végezetre örök életét megadjad.²⁰

---

²⁰ VARGA Imre kiad., *Az 1660-as évek költészete (1661–1671)*, Régi magyar költők tára XVII. század 10 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981), 350-351, 736. – A verset mai helyesírásra átírva közlöm, a kritikai kiadás a megjelenés adatain kívül szinte semmilyen megjegyzést nem fűz a szöveghez.

Röviden összefoglalva e vers érdemeit, mi sem jellemezhetné jobban, mint az Ézsaiás 61, 1–2 szavai: „mert felkent engem az Úr. Elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, bekötözöm a megtört sziveket, szabadulást hirdessek a foglyoknak, és szabadon bocsátást a megkötözötteknek. Hirdetem az Úr kegyelmének esztendejét...”²¹ Tekintettel arra, hogy az Úr 2020. esztendeje nem éppen az emberi jókedv éve volt, sokkal inkább a bezártságé és a szorongásé, a már többször említett puritán elégia-elemzések után ezúttal igyekeztem egy kis ízelítőt adni tizenhetedik századi puritán költészetünk kevésbé borongós hangneméből.

Tettem ezt már azért is, hogy egy olyan, legalábbis puritanizmus közeli szerzőről ejtsek szót, aki Miskolci Csulyak versénél két évvel korábban, *Kert dolgoknak leírása* című tankölteményében nem csak Mizaldusnak, az ismert francia orvos-antropológusnak tisztelgett, hanem még az apja lefejezésre parancsot adó II. Rákóczi György anyjának, a magyar hortikultúra egyik korabeli nagyasszonyának, Lorántffy Zsuzsannának is. Közvetett, tiszteletre méltó főhajtás volt ez, egy bosszú-iratokban gazdag, hitvitáktól hangos korban.²² Számunkra pedig ritka megnyugtató és vigasztaló élmény, hogy a béke emberei a legzaklatottabb korokban is hangot tudtak adni a harmóniának. Igaz, nem elegáns reneszánsz, vagy barokk köntösben, de a mindig a viszályokból, a küzdelmekből kivezető utat keresve. Iránytű lehet(ne) ez a – mélységes tisztelet és szeretet a kevés kivételnek – régi magyar költészetünket, s különösen annak kegyességi szerzőit kevésbé ismerő, jobbára harsány, vagy éppen szellemeskedő papírdoboz-szónoki szövegekre „szakosodott” jelenkori poétáknak.

---

²¹ *Biblia: Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése*, magyar nyelvre fordította és revideálta a Magyar Bibliatársulat szöveggondozó bizottsága, (Budapest: Kálvin János Kiadó, 2014), 796.

²² PETRÓCZI Éva, „Nadányi János: egy 17. századi magyar poéta a latin nyelv maszkjában”, in PETRÓCZI Éva, *Holt költők társaságában*, Nemzet, egyház, művelődés 9. (Sárospatak: Hernád Kiadó, 2014), 37–49.